Met welke interventies kunnen scholen en leraren de overstap van po naar vo qua sociaal-emotionele ontwikkeling en studievaardigheden verbeteren?

Beantwoord door Hilde Bekkers (antwoordspecialist) en Sjerp van der Ploeg (Kennismakelaar Kennisrotonde)

8 juli 2022

KR. 1457

Kort antwoord

Uit onderzoek blijken enkele aanwijzingen van manieren waarop scholen en leraren kunnen bijdragen aan een soepele overstap van leerlingen van po naar vo qua sociaal-emotionele ontwikkeling en studievaardigheden. We weten uit onderzoek wat meer over interventies op sociaal-emotioneel vlak dan op gebied van studievaardigheden. Op de basisschool kunnen leraren leerlingen bijvoorbeeld al leren omgaan met bepaalde sociale situaties en om zelf hun schoolwerk te plannen). Gedurende de overstap helpt het leerlingen als het po en vo intensiever samenwerken, bijvoorbeeld door een goede (warme) overdracht. Na het maken van de overstap is het belangrijk dat de middelbare school veel hulp en ondersteuning biedt en daarbij aandacht is voor sociaal-emotionele aspecten

Antwoord

Leerlingen ervaren grote verschillen tussen po en vo

Voor leerlingen is de overstap van de basisschool (po) naar de middelbare school (vo) niet altijd makkelijk: de meeste leerlingen moeten flink wennen. Immers de fysieke en sociale schoolomgeving veranderen (Van Rens e.a., 2018) en ook ervaren leerlingen grote verschillen in de leeromgeving tussen het po en het vo (Korpershoek e.a., 2016): de middelbare school vraagt andere dingen van leerlingen op het gebied van studievaardigheden, bijvoorbeeld leren plannen, zelfstandig leren en het maken van grotere opdrachten (Driessen e.a., 2005).

Op sociaal-emotioneel vlak gaat het er bij een succesvolle overstap om dat leerlingen nieuwe vriendschappen aangaan, wennen aan de nieuwe school en meer zelfvertrouwen krijgen (Evangelou e.a., 2008). Leerlingen functioneren direct na de overgang van po naar vo (iets) minder goed op sociaal-emotioneel vlak dan toen ze nog in het po zaten (Korpershoek e.a., 2016). Zo is hun zelfvertrouwen direct

na de overgang wat lager. Op de middelbare school voelen leerlingen zich ook vaak minder verbonden met school (Van Rens e.a., 2018).[1]

Een succesvolle overgang van po naar vo draagt bij aan het welzijn van leerlingen en is van belang voor latere leerprestaties (Van Rens e.a., 2018; Korpershoek e.a., 2016). Aansluitingsproblematiek kan op korte en lange termijn negatieve effecten hebben op de schoolloopbaan van leerlingen: naast afnemende motivatie, interesse en betrokkenheid; gaat het ook om doublures of zelfs voortijdig schooluitval (Korpershoek e.a., 2016). Jongens, leerlingen met laagopgeleide ouders en leerlingen met een niet-Westerse etnische herkomst lopen vergeleken met andere leerlingen meer risico bij de overgang van po naar vo (van Rooijen e.a., 2016).

Interventies op sociaal-emotioneel vlak en studievaardigheden

Leraren kunnen een bijdrage leveren aan een succesvolle overgang van po naar vo. Uit onderzoek is meer bekend over interventies op sociaal-emotioneel vlak dan op het gebied van studievaardigheden. We vatten interventies in dit antwoord breed op: het kan gaan om (eenvoudige) manieren waarop leraren hun handelen kunnen aanpassen, maar ook om specifieke programma's of om keuzes in het beleid.

Recent zijn er drie overzichtsstudies over de overstap van po naar vo verschenen, waarin het sociaal-emotionele aspect van de overgang en (in mindere mate) studievaardigheden aan de orde komen (Korpershoek e.a., 2016; Van Rens e.a., 2018; Harris & Nowland, 2021). In die overzichtsstudies zijn peer-reviewed wetenschappelijke artikelen gebundeld. Korpershoek e.a. (2016) gebruiken 83 internationale, voornamelijk empirische, studies. Van Rens e.a. (2018) gebruiken 30 internationale studies, voornamelijk empirisch, maar ook enkele literatuurstudies. Harris en Nowland (2021) benoemen het aantal studies dat ze meegenomen hebben in hun overzichtsstudie niet.

Uit deze overzichtsstudies komen vier aspecten naar voren, waarmee scholen en leraren de overstap tussen po en vo op gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling en studievaardigheden kunnen verbeteren:

- leerlingen voorbereiden op de overstap in het po,
- intensief samenwerken tussen po en vo,
- veel hulp bieden op het vo,
- aandacht voor sociaal-emotionele aspecten op het vo.

We lichten deze aspecten hieronder kort toe.

Leerlingen voorbereiden op de overstap in het po

Het helpt in de overstap van po naar vo als leraren in het po leerlingen voorbereiden op die overstap (Korpershoek e.a., 2016; van Rens e.a., 2018). Daarbij gaat het om leerlingen leren plannen, zelfstandig studeren, grotere opdrachten maken en meer verantwoordelijkheid nemen voor het eigen leren (Driessen

[1] Naast problemen in de aansluiting op sociaal-emotioneel vlak en gebied van studievaardigheden kunnen leerlingen ook aansluitingsproblemen ervaren op cognitief vlak. Bijvoorbeeld doordat taal- en rekenvaardigheden niet voldoende aansluiten bij het niveau van het vo (Korpershoek e.a., 2016). In dit antwoord focussen wij echter op de overgang op sociaal-emotioneel vlak en gebied van studievaardigheden.

e.a., 2005; Van Rens e.a., 2018). Zo worden leerlingen op het gebied van studievaardigheden voorbereid op wat de middelbare school van hen vraagt. Ook leerlingen leren omgaan met bepaalde sociale situaties is nuttig, bijvoorbeeld rondom gebroken en nieuwe vriendschappen (Van Rens e.a., 2019). Verder is draagt het bij wanneer leerlingen vóór de overstap al regelmatig langs gaan op de middelbare school. Hierdoor is de omgeving voor leerlingen al vertrouwder en maken leerlingen al kennis met nieuwe (potentiële) leraren (Harris & Nowland, 2021).

Intensief samenwerken tussen po en vo

Een succesvolle overgang is makkelijker te bewerkstelligen als po- en vo-scholen intensiever samenwerken. Dat kan bijvoorbeeld bestaan uit effectief terugkoppelen van ervaringen met leerlingen na de overgang (Amsing e.a., 2009) of zich richten op kleinere sociale, fysieke en pedagogische verschillen tussen de po- en vo-school. Die kleinere verschillen kunnen vooral voor risicoleerlingen, bijvoorbeeld leerlingen uit lagere sociale milieus, de overgang versoepelen (Korpershoek e.a., 2016).

Ook blijkt dat een goede (warme) overdracht de overstap van po naar vo vergemakkelijkt (Korpershoek e.a., 2016). In deze overdracht deelt de leraar op de basisschool informatie over het kind met de middelbare school. Het is belangrijk om in de overdracht persoonlijke en sociale factoren mee te nemen en niet alleen cognitieve aspecten over te dragen (Van Rens e.a., 2018). Zo weten middelbare scholen welke kinderen wellicht kwetsbaarder zijn in de overgang en kunnen ze deze leerlingen gericht hulp bieden (Van Rens e.a., 2019). Uiteraard is hiermee ook een risico verbonden. Leerlingen lopen met een ‘etiket’ mogelijk in het vervolgonderwijs de kans op een frisse start mis. Dat geldt vast voor een bepaalde groep. Over het geheel genomen echter vergroot de informatie-uitwisseling over persoonlijke en sociale kanten van leerlingen de kans op een soepele overgang (Rens, e.a., 2018).

Veel hulp bieden op het vo

Hulp vanuit de vo-school is een succesfactor in de overgang van po naar vo (Van Rens e.a., 2018). Leerlingen die vanuit de vo-school veel hulp ervaren bij de overstap, hebben een grotere kans op een geslaagde overgang. Daarbij gaat het om leerlingen wegwijs maken, het hanteren van soepele regels in de eerste schoolweken, makkelijk toegankelijk te zijn voor leerlingen en te zorgen voor hulp bij lessen en huiswerk (Van Rens e.a., 2018; Evangelou e.a., 2008).

Aandacht voor sociaal-emotionele aspecten op het vo

Leerlingen hebben baat bij aandacht voor het sociale aspect van de overgang van po naar vo, bijvoorbeeld bij het vergroten van hun zelfvertrouwen en het ontwikkelen van sociale vaardigheden (Van Rens e.a., 2018). Leerlingen die bevraagd werden over hun overstap naar het vo, hadden het gevoel onvoldoende voorbereid te zijn op de sociale en emotionele uitdagingen van de overgang (Van Rens, 2019). Ze hadden met name behoefte aan ondersteuning door de mentor op de vo-school. Leraren kunnen leerlingen ondersteunen bij het wennen aan de nieuwe gedragsregels, pedagogische aanpak en omgangsvormen op de middelbare school (Korpershoek e.a., 2016). Dat zorgt ervoor dat leerlingen zich makkelijker aan kunnen passen aan de nieuwe omgeving.

Ook positieve relaties tussen leeftijdsgenoten zorgen ervoor dat leerlingen zich makkelijker aan kunnen passen aan de nieuwe omgeving. Hoe leraren en scholen leerlingen hierbij kunnen helpen is uit onderzoek niet bekend, op dat vlak zijn geen interventies onderzocht (Van Rens e.a., 2018).

Het opbouwen van een goede band tussen leraar en leerling is eveneens belangrijk om tot leren te kunnen komen (Korpershoek e.a., 2016). Op de middelbare school is dit niet altijd vanzelfsprekend. Leerlingen hebben namelijk met veel meer verschillende leraren van doen (Van Rens e.a., 2019). Het is belangrijk dat vo-docenten investeren in het opbouwen van een persoonlijke band met leerlingen.

Geraadpleegde bronnen

Amsing, M., Bosch, M., & De Wit, C. (2009). De overgang naar het voortgezet onderwijs. Onderzoeksrapportage. Den Bosch: KPC Groep.

Driessen, G., Doesborgh, J., Ledoux, G., Overmaat, M., Roeleveld, J., & Van der Veel, I. (2005). De overgang naar het voortgezet onderwijs. Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCOKohnstamm Instituut.

Evangelou, M., Taggart, B., Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., & Siraj-Blatchford, I. (2008). What makes a successful transition from primary to secondary school? London: Institute of Education, University of London.

Harris, J., & Nowland, R. (2021). Primary-Secondary School Transition: Impacts and Opportunities for Adjustment. *Journal of Education and Social Sciences*, *8*(2), 55-69.

Korpershoek, H., Beijer, C., Spithoff, M., Naaijer, H. M., Timmermans, A.C., Van Rooijen, M., Vugteveen, J., & Opdenakker, M.-C. (2016). Overgangen en aansluitingen in het onderwijs. Deelrapportage 1: reviewstudie naar de po-vo en de vmbo-mbo overgang, GION onderzoek/onderwijs.

Van Rens, M., Haelermans, C., Groot, W., & Maassen van den Brink, H. (2018). Facilitating a successful transition to secondary school:(how) does it work? A systematic literature review. *Adolescent Research Review*, *3*(1), 43-56.

Van Rens, M., Haelermans, C., Groot, W., & Maassen Van den Brink, H. (2019). Girls' and Boys' Perceptions of the Transition from Primary to Secondary School. *Child Indicators Research*, *12*(4), 1481-1506.

Van Rooijen, M., Korpershoek, H., Vugteveen, J., Timmermans, A. C., & Opdenakker, M.-C. (2016). *Overgangen en aansluitingen in het onderwijs: Deelrapportage 2: empirische studie naar de cognitieve en niet-cognitieve ontwikkeling van leerlingen rondom de po-vo overgang*. GION onderzoek/onderwijs.

Meer weten?

Onderwijskennis (2022) De overgang van primair naar voortgezet onderwijs

Kennisrotonde (2017). Draagt een later keuzemoment voor het voortgezet onderwijs, bijvoorbeeld op 14-jarige leeftijd, bij aan het schoolsucces van vooral leerlingen uit achterstandssituaties?

Over deze vraag

Opgesteld door:	Hilde Bekkers (antwoordspecialist) en Sjerp van der Ploeg (Kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	teamleider vo-instelling
Onderwijssector:	Po, vo
Trefwoorden:	Po-vo overgang, sociaal-emotionele ontwikkeling, studievaardigheden
Referentie:	Kennisrotonde. (2022). *Met welke interventies kunnen scholen en leraren de overstap van po naar vo qua sociaal-emotionele ontwikkeling en studievaardigheden verbeteren?* (KR. 1457)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.